

Грабовець. Київ, 2023. С. 129 – 151.
URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/10686>

2. Ковтун О. Проблематика лінгвоаксіології в західній дослідницькій традиції : аспектуальний огляд. *Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches : Collective monograph*. Vol. 1. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2020. P. 274-297. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/96/2408/5184-1>
3. Космеда Т. «Граматика оцінки» як актуальна проблема сучасного мовознавства / Т. Космеда, О. Халіман. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 22. С. 17-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2011_22_5
4. Посмітна В. Комунікативні стратегії та тактики українських військових ЗМІ в протидії інформаційній агресії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2019, № 40, том 3. С. 114-118. URL: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.40.3.26>
5. Bahatska O., Kovalenko A., Barantsev Y. Linguo-axiological dimensions of the Washington Post's war narrative on Russian-Ukrainian conflict. *Analele Universității „Ovidius” Constanța. Seria Filologie*. 2025. Vol. XXXVI, nr. 1. P. 127-145. URL: https://litere.univ-ovidius.ro/Anale/2025_volumul_1/sectiunea2/9.%20Bahatska%20Olena%20et%20al.pdf
6. Ukraine war : Bakhmut defender remembered by comrades. *BBC News*. 22 April 2023. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-65313367>

Олег ЛИЦАР

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
lytsaroleh@gmail.com*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ВОЛОНТЕРСТВА

Війна завжди докорінно переколює ціннісну шкалу, тоді відсіваються другорядні та висвітлюються фундаментальні істини. Ознаки мирного успіху втрачають актуальність (гроші, кар'єра ін.), а на перший план виходять базові константи буття, такі як здоров'я, інколи просто виживання. Усвідомлення крихкості людського існування призводить до переоцінки кожної прожитої миті та приходить усвідомлення того, що людське життя є найбільшою цінністю [9].

Аналіз наукових джерел, як людські цінності поведуться в нестандартних, екстремальних та кризових ситуаціях (війнах, катастрофах, пандеміях), є одним із центральних напрямків сучасної філософії, політології, соціології та психології.

Дослідження показують, що кризи не просто перевіряють людину на стійкість – вони запускають глибоку динаміку трансформації, ієрархізації та операціоналізації цінностей [5]

У соціології та психології цінностей базовою є теорія Шолома Шварца. Вона ділить цінності на окремі складові. В першу чергу – це відкритість до змін проти консерватизму, далі – турбота про себе проти турботи за щось ефемерне [3]. Емпіричні дослідження під час масштабних криз (наприклад, аналіз цінностей в Україні після 2014 та 2022 років) фіксують чіткий «кризовий зсув». Цінності гедонізму, стимуляції, самостійності в діях часто відходять на другий план через неможливість їх безпечної реалізації. Потреба в безпеці (особистій та суспільній), у значенні дотримання соціальних норм заради виживання стає домінуючою [4].

Всупереч класичним теоріям, які стверджують, що в небезпеці людина егоїстично дбає лише про себе, дослідження фіксують колосальний сплеск цінностей доброзичливості. В нестандартних ситуаціях виживання індивіда критично залежить від виживання його групи (соціуму). Це база для феномену масового волонтерства та солідарності.

Феномен масового волонтерства та солідарності в Україні після повномасштабного вторгнення – це не просто емоційна хвиля чи тимчасова реакція на шок. З погляду соціології та психології, це унікальний приклад тотальної мобілізації горизонтальних зв'язків [4], який перетворив абстрактні цінності на дієву зброю та інструмент виживання нації.

У 2022 році після повномасштабного вторгнення росії волонтерський рух в Україні набув загальнонаціональних масштабів. Про це свідчить звіт британської благодійної організації World Giving Index [1], згідно з яким Україна посіла десяте місце серед 119 країн за показниками благодійної діяльності та залученості до волонтерства. У 2023 році Україна вже перебувала на другому місці (Charities Aid Foundation, 2023). У 2024 році країна опустилася на п'ять позицій та посіла сьоме місце, але водночас входила до п'ятірки держав, де рівень благодійності зріс найбільше за останнє десятиліття [2]. За даними CAF, у 2024 році серед дорослого населення 77% допомагали незнайомцям, 67% робили донати, а 27% займалися волонтерством [6].

Науковці Інституту соціології НАНУ [7] та міжнародні аналітики виділяють кілька фундаментальних складових волонтерського феномену в Україні.

1. Децентралізована мережева структура («Ройовий інтелект»).

Українське волонтерство не підпорядковане єдиному центру управління. Воно функціонує за принципом соціального рою. Кожен індивід або мікрогрупа бачить конкретну проблему (купити дрон, евакуювати тварин, закрити збір за 15 хвилин) і самоорганізується для її вирішення. Наприклад: Валерій Габрусев (ТНПУ ім. В. Гнатюка – збір дронів за допомогою донатів колег та небайдужих).

Відбувається спрощення комунікації між тим, хто потребує допомоги, і тим, хто її надає. Держава та великі фонди діють як стратегічний каркас, але мільйони «дрібних капілярів» (локальних волонтерів) живлять систему щодня.

2. Ціннісна трансформація: від «виживання» до «суб'єктності».

За класичною соціологічною теорією Рональда Інглхарта, суспільства в стані війни зазвичай скочуються до цінностей виживання (егоїзм, недовіра, концентрація лише на власній безпеці) [10]. В Україні відбувся протилежний феномен. Масове волонтерство стало актом найвищого солідарного вираження суб'єктності. Людина діє не з позиції жертви, а з позиції активного учасника, який формує майбутнє. Кожен донат чи сплетена маскувальна сітка стає інструментом повернення контролю над власним життям.

3. Радикальне зростання радіуса соціальної довіри

До 2022 року українське суспільство характеризувалося високим рівнем довіри до найближчого оточення (родина, друзі) та низьким – до ширшого соціуму та інституцій. Повномасштабна війна моментально розширила радіус довіри до меж усієї нації. Виникає «економіка довіри» коли люди перераховують мільйонні суми на картки волонтерів, яких ніколи не бачили особисто, просто на основі репутації всередині мережі. Наприклад, популярний серед молоді блогер та волонтер Лачен у своєму телеграм-каналі закриває мільйонні збори за лічені години.

4. Психологічний аспект: Волонтерство як копінг-стратегія

З погляду психології, солідарність і допомога іншим – це найефективніший механізм подолання травматичного стресу. Люди, які активно залучені до солідарних дій, значно рідше страждають від класичних форм ПТСР, оскільки їхній досвід кристалізується у вигляді посттравматичного зростання та відчуття осмисленості життя [4].

Таблиця 1.

Основні вияви солідарності

Тип солідарності	Опис феномену
Фінансова	Регулярна участь у зборах стала щоденним ритуалом, подібним до ранкової кави. Донат сприймається як податок на громадянську спроможність.
Побутова	Взаємодопомога під час блекаутів, спільне використання ресурсів (генераторів, інтернету), підтримка внутрішньо переміщених осіб на рівні громад.
Професійна	Безкоштовне надання послуг (психологи, лікарі, юристи, вчителі, IT-спеціалісти).

Джерело: сформовано автором

Масове волонтерство в Україні довело, що громадянське суспільство здатне виконувати функції, які в інших культурах покладаються виключно на бюрократичні державні апарати. Це не просто допомога – це новий суспільний

договір, де внутрішня опора кожного тримається на плечах того, хто стоїть поруч.

Повномасштабна війна запустила глибоку трансформацію цінностей в Україні та за її межами, в тих країнах де проживає українська діаспора. Спростовуючи теорії про регрес суспільства до егоїстичного виживання в часи кризи, українці продемонстрували унікальний зсув до активної суб'єктності та доброзичливості. Практичним втіленням цієї переоцінки став феномен масового волонтерства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Charities Aid Foundation. (2023). World Giving Index. ULR: <https://www.cafonline.org/docs/default-source/updated-pdfs-for-the-new-website/world-giving-index-2023.pdf>
2. Charities Aid Foundation. (2024). World Giving Index. ULR: https://www.cafonline.org/docs/default-source/inside-giving/wgi/wgi_2024_report.pdf
3. Schwartz S. Cul tural tsennosnye orientation: the nature and consequences national differences. *Journal of Higher School of Economics*, 2008. Т. 5, № 2., p. 37- 67. ULR: <https://www.researchgate.net/publication/265997557>
4. Schwartz S., Value consensus and importance. *Journal of cross cultural psychology*. 2000. Vol. 31, № 4. P. 46-497. ULR: <https://www.researchgate.net/profile/Shalom-Schwartz/publication/258144100>
5. Бондаренко О. О. Трансформація ціннісних орієнтацій українського суспільства в контексті соціокультурних змін початку XXI століття. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2025. № 2. С. 99–106.
6. Жуленьова О. Стан і перспективи волонтерства в Україні: дані опитування 2025 року. ULR: https://isnasu.org.ua/analytics/013_Zhuleniova_O_-_Stan_i_perspektyvy_volonterstva.php
7. Офіційний сайт Інституту соціології НАНУ. ULR: <https://isnasu.org.ua/index.php>
8. Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг. Закон України № 1895-2003-п. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-%D0%BF#Text>
9. Сіткарь В. Соціально-психологічний аспект динаміки життєвих цінностей під час війни. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід : збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 травня 2025 року, м. Тернопіль). Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2025. С. 54-59.
10. Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму. За наук.ред. О.Г.Злобіної. Київ: Інститут соціології НАН України, 2016. 276 с.